

Штрихи

Олександр Боронь

ПРО ДАТУВАННЯ ШЕВЧЕНКОВОГО ЛИСТА ДО М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО І С. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО 1856 Р.

В останньому на сьогодні Повному зібранні творів Тараса Шевченка в 12 томах уміщено адресований Михайлу Лазаревському та Семену Гулаку-Артемівському лист, який датовано 5 – 30 листопада 1856 р. [6, 112–113]. Автограф листа підклеєно до форзаца оправленого в шкіряну палітурку рукопису ранньої редакції повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали” (ще під назвою “Старая погудка на новый лад”). У листі є дата: “5 ноября. Новопетровское укрепление” [1], рік (“1856 г.”) дописано олівцем рукою, очевидно, М. Лазаревського. Шевченко пише: “Други мои искренние! Посвящаю вам сей не дуже хитрый этюд мой и первую половину теперь посылаю, а другую пришлю с будущею почтою. Прошу вас, други мои, прочитайте его вкупі і поправте, що можно поправить, і оддайте доброму писареві переписати” [6, 112–113]. Тексту повісті передує присвята: “Посвящаю М. Лазаревскому и С. Артемовскому” [1]. Датування листа в коментарі обґрунтовано так: “Датується за автографом листа і самої повісті, під текстом якої авторська дата “30 ноября 1856”: 5 – 30 листопада 1856 р., Новопетровське укріплення” [6, 394]. Справді, на останній сторінці рукопису твору вказано наведену дату [1, арк. 16₄]. Слова про “первую половину” в коментарі пояснено: “Автограф містив першу частину повісті; ця частина включала 10 розділів” [6, 394].

У наступному листі до М. Лазаревського від 8 грудня 1856 р. поет повідомляв: “Вместе с последними пятью главами сего произведения получил я и письмо от Дармограя, в котором он просит мене, а я тебе прошу сделать его этюду такое заглавие:

Матроз,
или Старая погудка на новый лад.
(Рассказ), а не этюд.
Часть первая.

Первая часть рассказа заключает в себе десять глав <...>” [3]¹. Як відомо, Шевченко в листуванні вимушено вдається до маски вигаданого К. Дармограя, чийм іменем і підписано ранню редакцію повісті. Слова “с последними пятью главами сего произведения” В. Смілянська прокоментувала цілком слушно: “При цьому листі Шевченко надіслав автограф кінця першої частини повісті, згодом названої “Прогулка с удовольствием и не без морали”, початок якої був відправлений із листом М. М. Лазаревському та С. С. Гулаку-Артемівському 5 листопада 1856 р.” [6, 397].

Г. Карпінчук, готуючи до нового видання епістолярій Шевченка, помітила суперечність у коментарі листа від 20 травня 1857 р.: “Першу частину повісті

¹Через дрібні похибки в публікації [6, 115–116] цитую лист за автографом.

“Старая погудка на новый лад” (первісну назву “Матроз” автор викреслив) Шевченко надіслав М. М. Лазаревському з листом від 5 листопада 1856 р., а другу, закінчену до 22 квітня 1857 р. (розділи VI – X), з листом від 8 грудня 1856 р. <...> [6, 407]. До чого тут “22 квітня 1857 р.”, якщо цю частину надіслано 8 грудня 1856 р.? Звісно, дату 22 квітня 1857 р. наведено помилково, бо вона стосується закінчення другої частини твору, який загалом складався із двох частин: того дня Шевченко сповіщав М. Лазаревського про закінчення саме другої частини всієї повісті: “Дармограй написав уже и вторую часть “Матроса”, в которой уже резче обозначилась общая идея рассказа” [6, 126–127], проектував навіть третю (“А в третій він дума уже выставить наголо свою нехитрую фантазию” [6, 127]), але так і не написав її. У попередніх цитованих листах 1856 р. йшлося, ясна річ, про початок і закінчення частини першої, адже другої ще взагалі не існувало, як двічі зауважено в листі від 8 грудня 1856 р.: “<...> как будет велика вторая часть, этого он не пишет, может быть, и сам еще не знает”; “<...> если и будет вторая часть этого рассказа, то не весьма скоро. Поэтому я и думаю, что лучше не писать “Часть первая” [3]. Відповідно слід скоригувати коментар до листа від листопада 1856 р.: автограф тоді містив не десять розділів, а лише п’ять, наступні п’ять, як уже йшлося, він надіслав 8 грудня 1856 р. Якщо звернутися до автографа ранньої редакції повісті, то впадає в око, що розділ VI починається з нового аркуша [1, арк. 8₃].

Повернімося, однак, до датування листопадового листа. Уперше його було опубліковано в Повному зібранні творів у десяти томах із датою 5 листопада 1856 р. [4, 119–120]: рік встановлено на підставі дати в кінці автографа повісті [4, 435]. У шеститомному Повному зібранні творів датування повторено з таким самим обґрунтуванням [5, 460]. Розширений часовий діапазон листа “5 – 30 листопада” став новацією саме останнього на сьогодні академічного видання. Проте для такого рішення немає жодних підстав: механічне приєднання листа з датою 5 листопада (натомість автономно зберігався аналогічний лист від 8 грудня того ж року) до рукопису твору з авторською датою 30 листопада 1856 р. зовсім не означає, ніби ця друга стосується часу появи послання до М. Лазаревського, оскільки, як показано, 5 листопада письменник надіслав початок першої частини повісті, а 8 грудня – закінчення. 30 листопада – день завершення роботи з переписування чистової копії твору з нині невідомого первісного автографа, від якого вцілів лише фрагмент на дев’ять рядків тексту. Ця остання дата не може стосуватися епістоли від 5 листопада 1856 р., коли Шевченко опрацював тільки початкові п’ять розділів першої частини, надіславши їх із листом М. Лазаревському й С. Гулаку-Артемівському. Отже, у новому виданні епістолярію і майбутньому повному зібранні творів слід повернутися до попереднього, цілком правильного й обґрунтованого датування листа: 5 листопада 1856 р.

ЛІТЕРАТУРА

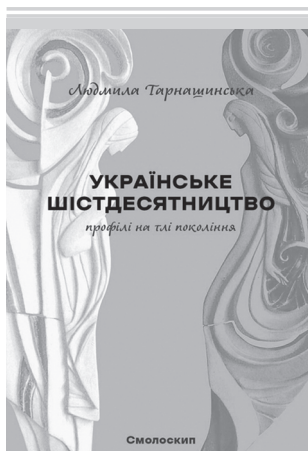
1. *Дармограй К.* [Шевченко Т.] Старая погудка на новый лад // Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Ф. 1. – Од. зб. 99. – 32 арк.
2. *Листи до Тараса Шевченка / Упоряд. та автори коментарів В. С. Бородин, В. П. Мовчанюк, М. М. Павлюк, В. Л. Смілянська, Н. П. Чамата.* – Київ: Наук. думка, 1993. – 383 с.
3. [Шевченко Т. Лист до М. Лазаревського від 8 грудня 1856 р.] // Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Ф. 1. – Од. зб. 153.
4. *Шевченко Т.* Повне збір. тв.: В 10 т. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1957. – Т. 6. – XIII, 588 с.
5. *Шевченко Т.* Повне збір. тв.: У 6 т. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1964. – Т. 6: Листи. Нотатки. Фольклорні записи / Ред. тому М. К. Гудзій, упоряд.: А. Ф. Кодацька, В. С. Бородин, С. Д. Попель. – 644 с.
6. *Шевченко Т.* Повне збір. тв.: У 12 т. – Київ: Наук. думка, 2003. – Т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. – 629 с.

REFERENCES

1. Darmohrai, K. [Shevchenko, T.] (1856). *Staraia pogudka na noviy lad*. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine (Fund 1, Folder 99). Kyiv, Ukraine. [in Russian]
2. Borodin V. S., Movchaniuk, V. P., Pavliuk, M. M., Smilianska, V. L., Chamata, N. P. (Eds.). (1993). *Lysty do Tarasa Shevchenka*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
3. [Shevchenko, T.] (1856, December 8). [Letter to M. Lazarevskii]. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine (Fund 1, Folder 153). Kyiv, Ukraine. [in Russian]
4. Shevchenko, T. (1957). *Povne zibrannia tvoriv* (Vol. 1-10; Vol. 6). Kyiv: Vyd-vo AN URSR. [in Ukrainian]
5. Shevchenko, T. (1964). *Povne zibrannia tvoriv* (Vol. 1-6; Vol. 6) Kyiv: Vyd-vo AN URSR. [in Ukrainian]
6. Shevchenko, T. (2003). *Povne zibrannia tvoriv* (Vol. 1-12; Vol. 6). Kyiv: Nauk. dumka. [in Ukrainian]

Отримано 28 серпня 2019 р.

м. Київ

Людмила Тарнашинська. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поетикальний аспекти). 2-ге видання, доповнене. – Київ: Смолоскип, 2019. – 592 с.

Щойно побачило світ друге, доповнене видання монографії Л. Тарнашинської “Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поетикальний аспекти)”. У монографії досліджуються історико-літературний та поетикальний аспекти українського шістдесятництва в іменах. Такий персоналістський вимір (окремі профілі на тлі покоління) дозволяє читачеві побачити епоху і в постатях, і крізь призму творчості, а також скласти уявлення про “зоряний інтеграл” того покоління, яке залишило такий значний слід у свідомості українства. До другого видання ввійшли персоналії, відсутні в попередньому, яке побачило світ у видавництві “Смолоскип” 2010 р. (Василь Стус, Євген Гуцало, Володимир Дрозд, а також окремі митці: Алла Горська, Віктор Зарецький, Опанас Заливаха, Галина Севрук, Людмила Семикіна, Сергій Параджанов); також оновлено й доповнено окремі студії, подані в попередньому виданні. Відкриває книжку вступна стаття Л. Тарнашинської “Зоряний інтеграл знакового покоління: персоналістський вимір”.

Текст доповнено низкою світлин з архіву авторки. В оформленні обкладинки використано роботи Г. Севрук та шрифти Г. Заречнюка. Видання розраховане на широке коло тих, кого цікавить історія та проблематика українського шістдесятництва. Воно становить осердя трилогії дослідниці із цієї проблематики, до якої входять також її монографії “Сюжет Доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття” (2013) та “Шевченко – поет сучасний”: прочитання крізь призму шістдесятництва” (2017).

Наші
презентації